

Розділ 12

ІСТОРІЯ І ПЕРСОНАЛІЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

УДК 929.612 (477)

НАУКОВИЙ І ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ПРОФЕСОРА ДУБОВИК І.А. – ЗАВІДУВАЧА КАФЕДРИ ФІЗІОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН ЛЬВІВСЬКОГО ВЕТЕРИНАРНОГО ІНСТИТУТУ (1945–1947рр.) ТА ЇЇ НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ХАРКОВІ

Стояновський В.Г., д. вет. н., професор
Падура М.Ф., к. філологічних н., професор
Головач П.І., д. вет. н., професор

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.
Гжицького, Львів*

Анотація. У статті подається матеріал про науковий і життєвий шлях професора Ірини Андріївни Дубовик (1895–1953рр.), яка впродовж 1945–1947 років завідувала кафедрою фізіології сільськогосподарських тварин у Львівському ветеринарному інституті. Як автор вагомих досягнень в ендокринології гіпофіза і публікацій наукових статей німецькою і французькими мовами, член Міжнародного товариства експериментальної цитології, стипендіат із фонду Рокфеллера, вона була звинувачена у схиланні перед західною наукою і у серпні 1947 року звільнена від займаної посади. Морально розбитою і забутою провела останніх шість років свого життя у Харкові. Сьогодні її ім'я відроджується.

Ключові слова: Ірина Дубовик, фізіологія, ендокринологія, гіпофіз, Короленко, стажування у Німеччині, фонд Рокфеллера, репресії, Львівський ветеринарний інститут, самотність.

Професор Дубовик Ірина Андріївна неповних два роки (від листопада 1945 до серпня 1947 р.) завідувала кафедрою фізіології сільськогосподарських тварин у Львівському ветеринарному інституті. Поспіхом покинула інститут, студентський гуртожиток на вулиці Ольги Басараб, у якому жила впродовж свого завідування кафедрою, залишила Львів і переселилася до Харкова, де прожила ще 6 років і померла самотньою від тяжкої хвороби.

Довгий час її біографія для співробітників і студентів Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького була невідомою та обмежувалася лише роками її праці у нашому навчальному закладі [8]. На жаль, з невідомих причин її особова справа в архіві університету не збереглася. Наші тривалі пошуки фактів із її життя дали результати. По крупинках ми зібрали їх в архіві Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького [4,5,10], у державному архіві Львівської області (партійний архів) [7], у матеріалах Харківської наукової бібліотеки імені Володимира Короленка [3] і найбільше документів із життя професора Ірини Дубовик ми знайшли в архіві Пермської сільськогосподарської академії (Росія) [2], де вона завідувала кафедрою анатомії і фізіології с.-г. тварин (1937–1945 рр.) до переходу у Львівський ветеринарний інститут. І сьогодні ми маємо повну біографію професора Дубовик І.А. з дуже цікавими фактами її наукового і життєвого шляху.

Ірина Андріївна Дубовик народилася 18 березня 1895 року в сім'ї агронома Кулібінської економії на Сумщині. Вона рано залишилась без матері. Із батьківського дому вона часто відвідувала своїх харківських родичів. У сім'ї бабусі Зінаїди Петрівни Корхової вона завжди знаходила спокій, ласку і любов. Вже у ранньому дитинстві Ірина з гострим аналітичним розумом проявляла серйозний інтерес до науки, особливо до зоології. Її цікавили наукові праці Ж. Бюффона, К. Берона, братів А.О. та В.О. Ковалевських, І.І. Мечникова. Іншою її пристрастю була художня

література. Ірина вражала своїх рідних і родичів умінням барвисто, художньо переказувати прочитане, вільно володіла пером. Вже після закінчення жіночої гімназії (1912 р.) молода Ірина почала гостро відчувати потребу знайти своє місце у житті. Їй дуже була потрібна порада професійного літератора, котрий зумів би об'єктивно оцінити її можливості як автора. Тому вона й зверталася листами за порадою до Володимира Короленка – видатного письменника і наставника молодих літераторів. Той неодноразово давав їй цінні поради [3] і зрештою вплинув на її світогляд та подальшу долю і застеріг її від літературної творчості, так як в реаліях комуністичного правління літературна творчість була заняттям небезпечним для життя.

У 1918 році Ірина Андріївна закінчила біологічний відділ Вищих жіночих курсів у Києві. Після закінчення навчання на біологічному відділі Вищих жіночих курсів вона працювала в зоологічному кабінеті Харківського університету, де з великою наснагою вивчала порівняльну анатомію тварин під керівництвом професора Сушкіна П.П. У 1921–1923 роках вона працювала в Московському порівняльно-анатомічному інституті під керівництвом академіка О.М. Северцова. У 1923 році І.А. Дубовик повернулася до Харкова і була зарахована штатним аспірантом кафедри зоології Харківського університету. За 1924–1926 роки склала магістерські іспити, підготувала і захистила аспірантську працю на тему: „Розвиток органів кровообігу хребетних”, прочитала дві пробні лекції на звання приват-доцента. У 1926 році її з аспірантів перевели в наукові співробітники Харківського університету.

У 1927 році їй, як кращій випускниці аспірантури Харківського університету, Наркомосвіти України дав дозвіл на наукове відрядження до Німеччини без грошового супроводу. Поїхала за власний рахунок. У 1927–1928 роках упродовж вісьми місяців пройшла наукове стажування в Берліні у трьох лабораторіях під керівництвом відомих німецьких професорів. За її спогадами, вся її праця в лабораторіях проходила в дуже напруженому режимі: від 8 до 13 години – у професора Роді Ердман з культури тканин, від 14 до 18 – у професорів Кайбель і Краузе з гістології ендокринної системи і від 18 до 12 ночі – у професора Еренделенбурга з фізіології залоз внутрішньої секреції.

З 1929 року продовжила працювати в Харківському університеті, як науковий співробітник. За сумісництвом влаштувалася на кафедру патологічної фізіології Харківського медичного інституту.

В 1930 році її призначили завідувати відділом ендокринології Українського інституту тваринництва (м. Харків). Під кінець 1932 року Інститут тваринництва був ліквідований, і її перевели наукових співробітників до Інституту експериментальної ветеринарії (м. Харків). В 1933 році переїхала до Ленінграду, де працювала позаштатним викладачем кафедри фізіології Військово-медичної академії, якою завідував професор Л. Орбелі.

У 1934–1937 роках І.А. Дубовик завідувала кафедрою фізіології Вологодського ветеринарного інституту (Росія). У березні 1937 року вона була затверджена в науковому ступені кандидата біологічних наук без захисту дисертації. У зв'язку з ліквідацією Вологодського ветеринарного інституту І.А. Дубовик у 1937 році за конкурсом перейшла працювати до Пермського сільськогосподарського інституту (Росія), а з 1 жовтня 1937 року була призначена завідувачем кафедри анатомії та фізіології сільськогосподарських тварин, де працювала до осені 1945 року [2].

Її наукові дослідження були присвячені вивченню фізіології гіпофіза та взаємозв'язку нервової системи і гіпофіза. Це в ендокринології було новим і мало великий як науковий, так і практичний інтерес. У дослідженнях, присвячених вивченню впливу гіпофіза на ріст кролів, вона отримала високий позитивний ефект у збільшенні маси їх тіла.

Наукові праці І.А. Дубовик були відомі в колі спеціалістів з фізіології як в тодішньому Радянському Союзі, так і в Європі. Із 20 друкованих наукових праць 9 робіт були опубліковані німецькою і 4 французькою мовами.

До кінця 1940 року вона завершила підготовку докторської дисертації на тему „Про гормональну функцію передньої частки гіпофіза”, захист якої відбувся 6 травня 1941 року в Ленінградському педагогічному інституті імені О.І. Герцена. 24 червня 1944 року була затверджена у вченому званні професора по кафедрі анатомії і фізіології тварин [2].

Від листопада 1945 до серпня 1947 року професор І.А. Дубовик завідувала кафедрою фізіології сільськогосподарських тварин у Львівському ветеринарному інституті. Під кінець серпня 1947 року перед початком навчального року її звільнили з посади завідувача кафедри фізіології, а з архіву інституту „пропала” її особова справа.

Вона залишила Львів і переїхала до Харкова. Тут ще прожила 6 останніх років свого життя самотньо, морально розбитою і забутою, де й померла 2 березня 1953 року після важкої хвороби на 58 році життя. Що ж спонукало її, перспективного вченого, професора, завідувача кафедри, покинути викладацьку працю у повоєнний час, коли так гостро бракувало висококваліфікованих фахівців вищої школи? Таємниця її звільнення із посади завідувача кафедри фізіології

сільськогосподарських тварин захована у протоколах партійної (комуністичної) організації Львівського ветеринарного інституту за 1946-1947 роки [7], що зберігаються у Львівському обласному партійному архіві (м. Львова на вул. Буйка 4).

Причина її звільнення пояснюється збігом двох чинників. З одного боку, це кілька фактів з її наукового життя, а з іншого, поява „Закритого листа ЦК ВКП(б)” у червні 1946 року. Цими фактами, що трагічно вплинули на долю Ірини Дубовик, були: у 1927–1928 навчальному році впродовж 8 місяців вона була на стажуванні у Берліні у відомих німецьких професорів – Еренделенбурга, Кайбеля, Краузе і Роди Ердман; в 1933 році її прийняли на конгресі в Лондоні в члени Міжнародного товариства експериментальної цитології; у 1937 році рішенням ради професорів Утрехтського університету (Голландія) її визначили стипендіатом фонду Рокфеллера; з 20 опублікованих наукових праць 9 були німецькою і 4 французькою мовами; у Львові, а перед війною у Молотові (Перм, Росія) зверталася за можливістю виїзду за кордон для проведення наукової роботи. На біду, всі ці факти з наукового життя І.А. Дубовик виявилися якраз такими, проти чого був спрямований закритий лист ЦК ВКП(б) у справі професорів Ключевої і Роскіна від 16 червня 1946 року, а це: плазування перед західною наукою, низькопоклонництво перед розтлінною буржуазною культурою, улесливність перед вченими Заходу, друкування наукових статей в західних журналах. В усій країні в навчальних закладах і наукових установах почався масовий акт радянської інквізиції, так звані суди честі. Жертвою такого судилища стала професор Дубовик Ірина Андріївна.

Сьогодні її ім'я відроджується.

Література

1. Головач П.І. Дубовик Ірина Андріївна // Вчені університету: 1784–2014. Довідник / Автор-укладач Михайло Падура. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. – С. 203.
2. Копія особової справи І.А. Дубовик з Пермської сільськогосподарської академії (2016 рік).
3. Лосиевский И.Я. „Это лишь старая, давно известная истина...” Письма В.И. Короленко И.А. Дубовик 1914–1915 гг. // Короленківський збірник. Наукові статті та матеріали. – Харків: Сага, 2006. – С. 92–98 (копії трьох листів В. Короленка).
4. Наказ № 99 по Львівському ветеринарному інституту від 9 листопада 1945 року, §9 // ф. Р-5, оп. 1, спр. 4.
5. Наказ № 175 по Львівському державному ветеринарному інституту від 25 серпня 1947 року, §5 // ф. Р-5, оп. 1, спр. 8.
6. Падура М.Ф. Життя віддане науці. Памяті проф. Дубовик І.А. (1895-1953) / Падура М.Ф., Сояновський В.Г., Головач П.І. // Науковий вісник ЛНУВМтаБТ імені С.З. Гжицького. – Львів, 2016. – Т.18, №1(65), Ч. 2. – С. 3-12.
7. Протоколи партійних зборів партійної організації Львівського ветеринарного інституту // Державний архів Львівської області: ф. 588, оп. 1, спр. 15.
8. Професор Дубовик Ірина // Львівська державна академія ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького (1784-2000). – Львів: Модерн-2, 2000. – С. 447.
9. Слобода О.М. Відкриваємо ще одне ім'я: професор Ірина Дубовик // Світ Університету (газета). – Львів: Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького., – 2016. – ч. 1–2 (271-272). – С. 6-7.
10. Список викладацького складу Львівського ветеринарного інституту 1945-1947 рр.// ф. Р-5, оп. 130/с, спр. 21.

НАУЧНЫЙ И ЖИЗНЕННЫЙ ПУТЬ ПРОФЕССОРА ДУБОВИК И.А. -ЗАВЕДУЮЩЕЙ КАФЕДРЫ ФИЗИОЛОГИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЖИВОТНЫХ ЛЬВОВСКОГО ВЕТЕРИНАРНЫЙ ИНСТИТУТ (1945-1947 гг.) И ЕЕ НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ХАРЬКОВЕ

Стояновский В.Г., доктор ветеринарных наук, профессор

Падура М.Ф., кандидат филологических наук, профессор

Головач П.И., доктор ветеринарных наук, профессор

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З.

Гжицького, Львов

Аннотация. В статье представлен материал о научном и жизненном пути профессора Ирины Андреевны Дубовик (1895-1953 г.), которая на протяжении 1945-1947 лет заведовала кафедрой физиологии сельскохозяйственных животных во Львовском ветеринарном институте. Как автор весомых достижений в эндокринологии гипофиза и публикаций научных статей немецким и французским языками, член Международного общества экспериментальной цитологии, стипендиат из фонда Рокфеллера, она была обвинена в преклонении перед западной наукой и в августе 1947 года освобождена от занимаемой должности. Морально разбитой и забытой провела последние шесть лет своей жизни в Харькове. Сегодня ее имя возрождается.

Ключевые слова: Ирина Дубовик, физиология, эндокринология, гипофиз, Короленко, стажировка в Германии, фонд Рокфеллера, репрессии, Львовский ветеринарный институт, одиночество.

SCIENTIFIC AND WAY OF LIFE PROFESSOR DUBOVIK I.A. -ZAVIDUVACHA DEPARTMENT OF PHYSIOLOGY FARM ANIMALS LVIV VETERINARY INSTITUTE (1945-1947rr.) AND ITS SCIENTIFIC ACTIVITY IN KHARKOV

Stoianovskiy V.H., Doctor of Veterinary Sciences, Professor

Padura M.F., Candidate of Philological Sciences, Professor

Holovach P.I., Doctor of Veterinary Sciences, Professor

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z. Gzhytskyi, Lviv

Summary. The life of Prof. Iryna Dubovyk, physiology department head in Lviv Veterinary Institute in years 1945–1947 is a long struggle way against economic and political problems under the conditions of Soviet reality. As author of significant achievements in the field of endocrinology, as member of International society of experimental cytology and as candidate for the scholarship of Rockefeller foundation, she was accused of bowing to Western science and dismissed from her post of department head. She spent last years of her life in solitude, misery and forgotten by everybody. Nowadays her name is revived.

Key words: Iryna Dubovyk, physiology, endocrinology, hypophyse, Korolenko, probation in Germany, the Rockefeller Foundation, repressions, Lviv Veterinary Institute, solitude.

УДК 50(092)

ЖЕНЩИНЫ – ЛАУРЕАТЫ НОБЕЛЕВСКОЙ ПРЕМИИ В ОБЛАСТИ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ

Якименко Т.И., к.б.н., доц.; Денисова О.Н., к.б.н., и.о.зав.каф., Жегунов Г.Ф., д.б.н., доц.;
Гладкая Н.И., к.с-х.н., доц.;

Приходченко В.А., к.с-х.н., доц.; Бондаренко Т.А., ст. препод.

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Аннотация. Нобелевская премия - самая известная и престижная в мире премия за выдающиеся научные исследования, революционные изобретения, крупный вклад в культуру или развитие общества. Из числа ученых, удостоенных этой награды только 3% составляют женщины. Вклад женщин в науку необычайно велик, многие из них заплатили своим здоровьем и жизнями за стремление и упорство в исследованиях.

Ключевые слова: женщины- ученые, Нобелевская премия, химия, физика, физиология, медицина.

Альфред Нобель - шведский химик, инженер, изобретатель динамита. Завещал свое огромное состояние на учреждение Нобелевской премии. В его честь назван синтезированный химический элемент нобелий. Также в честь Нобеля назван Нобелевский физико-химический институт в Стокгольме.

Нобелевская премия была учреждена 29 июня 1900 г. в соответствии с его завещанием. По сей день она остается самой известной и престижной в мире премией за выдающиеся научные исследования, революционные изобретения, крупный вклад в культуру или развитие общества.

Изначально идея Альфреда Нобеля заключалась в оказании помощи малоимущим талантливым исследователям. На сегодняшний день проценты с Нобелевского фонда позволяют ежегодно выплачивать Нобелевские премии в размере 1 млн. 400 тыс. долларов.

Среди лауреатов Нобелевской премии мало женщин. В общей сложности за достижения в области естествознания премию женщинам присуждали только 17 раз. Это всего лишь 3% от общего числа лауреатов. 2 женщины получали премии по физике, 4 - по химии и 11 - по физиологии и медицине [1, 2].

Самая известная женщина, дважды удостоенная премии, **Мария Кюри (1867-1934)**. В 1903 году она получила награду **по физике** за исследования явлений радиации (совместно с Пьером